

Archeologisch bureau- en
booronderzoek boomgaard Terra Maris
te Oostkapelle, gemeente Veere

Walcherse Archeologische Dienst

Colofon

Archeologisch bureau- en booronderzoek boomgaard Terra Maris te Oostkapelle, gemeente Veere

Walcherse Archeologische Rapporten 49
WAD-Projectcode VEOO_016_002

Auteur
B. Silkens

Afbeeldingen
WAD; Zeeuws Archief; Geoweb Zeeland

Autorisatie—B. Meijlink

Uitgegeven door
Walcherse Archeologische Dienst
Postbus 70
4330 AB Middelburg
Tel: 0118-67 88 03
Fax: 0118-62 80 94
e-mail: b.meijlink@middelburg.nl

ISBN: 978-90-78877-6-77

Domburg, 2016

Omslag
Luchtfoto 2016 Terra Maris

© Walcherse Archeologische Dienst, april 2019

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De WAD aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Administratieve gegevens

Soort onderzoek:	Booronderzoek
Provincie:	Zeeland
Gemeente:	Veere
Plaats:	Oostkapelle
Toponiem:	Terra Maris
Centrumcoörd. onderzoeksgebied:	X: 25572/ Y: 399421
Oppervlakte plan-/onderzoeksgebied:	ca. 1860 m ²
ARCHIS 3 zaaknummer:	4041310100
Opdrachtgever:	Gemeente Veere Postbus 1000 4357 ZV Domburg (0118) 555444
Bevoegd gezag:	Gemeente Veere Namens deze: B.H.F.M. Meijlink Walcherse Archeologische Dienst (WAD) Postbus 70 4330 AB Middelburg e-mail: b.meijlink@middelburg.nl
Beheer en plaats van documentatie:	Zeeuws Archeologisch Depot (ZAD) Erfgoed Zeeland Looierssingel 2, 4331 NK Middelburg Beheerder: drs. J.J.H. Van den Bergh Tel.: 0118-670618 fax: 0118-670880 e-mail: jjh.vanden.berg@scez.nl
Beheer en plaats van vondsten :	niet van toepassing
Complextype :	niet van toepassing
Autorisatie:	Drs. B.H.F.M. Meijlink Senior archeoloog WAD
ISBN-nummer	978-90-78877-6-77

1. Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Terra Maris wil een deel van het terrein inrichten als speelruimte voor kinderen. Het terrein heeft echter grote historische waarde en het is dan ook wenselijk dat deze speelruimte een link heeft met de aanwezige historie. Als uitgangspunt wordt daarom een neerhof bij de al gereconstrueerde toren van een mottekasteel voorgesteld.

De geplande werken hebben vrijwel geen impact op de ondergrond maar lokaal is een kleine waterpartij ingepland. De poel heeft een zeer geleidelijk oplopende kant en bereikt enkel zeer lokaal een diepte van 125cm onder huidig maaiveld.

1.2 Ligging en gebruik

Kasteel Westhove en Museum Terra Maris liggen tussen Domburg en Oostkapelle aan de noordzijde van de Domburgseweg (N287). Rond het kasteel is een landschapstuin aangelegd. Het terrein waar in de Middeleeuwse belevingstuin staat ingepland is op het moment van het onderzoek in gebruik als boomgaard en schapenweide.

1.3 Doel van het onderzoek

Het bureauonderzoek is uitgevoerd binnen het kader van het Walchers archeologiebeleid, zoals dat is vastgesteld in de Nota Archeologische Monumentenzorg Walcheren. Uitgangspunt van het archeologiebeleid is het streven in het kader van de archeologische monumentenzorg naar een optimaal behoud en beheer van het archeologisch erfgoed. De doelstelling van het Walchers beleid is bijgevolg in eerste plaats het veiligstellen van archeologisch waardevolle vindplaatsen (behoud in situ).

Dit onderzoek heeft tot doel een verwachtingsmodel op te stellen voor de aanwezigheid van archeologische waarden in het onderzoeksgebied. De resultaten van dit onderzoek en het verwachtingsmodel liggen aan de basis van de besluitvorming over eventuele vervolgstappen binnen het archeologische onderzoeksproces, die voorafgaand aan of gelijktijdig met de voorgenomen bodemingrepen moeten worden genomen.

Bij de aanleg van de hele tuin rond Terra Maris is op dit stuk ook een grote hoeveelheid grond en slib uit de gracht terecht gekomen. Om de dikte van dit ophogingspakket en de diepte van de archeologische pakketten vast te stellen heeft de WAD enkele kleine indicatieve proefboringen uitgevoerd met een edelman 7 cm.

1.4 Werkwijze

Het hier gepresenteerde brieffrapport focust op de resultaten van het uitgevoerde booronderzoek. Archeologisch onderzoeksbureau RAAP voerde in maart 2007 al een archeologisch bureauonderzoek op het terrein van kasteel Westhove uit. In dit rapport zal een kort overzicht van de bekende historische gegevens worden weergegeven. Voor meer achtergrond informatie verwijzen we naar het rapport van RAAP (DE BOER 2007).

Voor het hier betreffende booronderzoek werden zes boringen verspreid gezet over het onderzoeksgebied. De

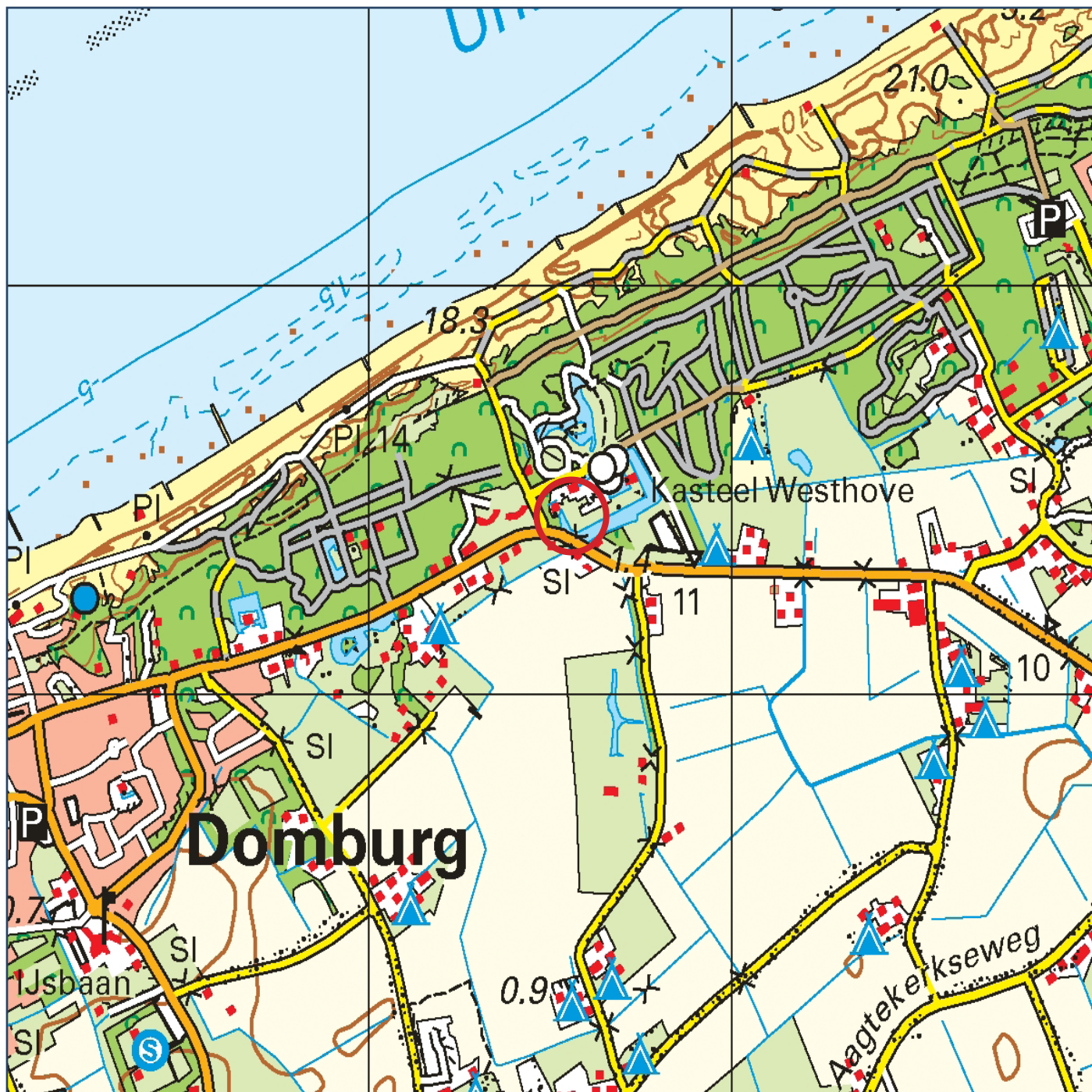

Fig. 1 Het onderzoeksgebied en omgeving op de topografische kaart.
 Het onderzochte gebied is rood omkaderd weergegeven op de topokaart en een luchtfoto uit 2015 (Geoweb Zeeland)

Fig. 2 Het onderzoeksgebied (4041310100; groen omcirkeld) in ARCHIS 3. Het hele terrein van Westhove en de ruime omgeving is aangeduid als Rijksmonument. De paarse zone rond het kasteel zelf is Archeologisch Rijksmonument Bron: ARCHIS3

Fig. 3 Het onderzoeksgebied (groen omcirkeld) op Walcherse beleidsadvieskaart. Het gebied ligt in een zone van Hoge Archeologische Waarde. Hiervoor geldt dat bodemingrepen groter dan 30m² en dieper dan 40cm onderzoeksplchtig zijn. Bron: WAD

2. Bureauonderzoek

2.1 Geologie en bodem

Volgens de Geologische kaart van Nederland, 1:50.000, blad Walcheren (Van Rummelen 1972; Rijks Geologische Dienst) ligt de bovenkant van de Pleistocene afzettingen ter hoogte van het plangebied op een diepte van 25-30 m -NAP. Volgens dezelfde kaart ligt het plangebied op een brede kreekrug (Afzettingen van Duinkerke II (DO2)). De kreekgronden worden vrij snel onder de bouwvoor verwacht.

Het onderzoeksgebied bevindt zich op de geomorfologische kaart (Geomorfologische kaart van Nederland, 1:50.000 Stiboka 1986) in een Vlake van getij-afzettingen (2M35) & getij-inversierug (3K33). Op de bodemkaart (Bodemkaart van Nederland, 1:50.000 Stiboka 1991) in een zone met knippige poldervaaggronden; zavel; profielverloop 3 (gMn35C) & Kalkarme poldervaaggronden; lichte zavel, profielverloop 5 (Mn15C) en op de geomorfologische kaart op een getij-inversierug.

De locatie is ook volgens de bodemkaart van Bennema en van der Meer centraal op een brede kreekrug. Op noordzijde van het terrein zijn duinzanden te vinden (fig. 4). Het gaat om kalkrijke jonge kreekruggrond met zavelige bovengrond (MMk3). Kreekruggronden waren in de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd aantrekkelijke gebieden voor bewoning. Het onderliggende veen onder deze brede kreek is met zekerheid weggeslagen / weggespoeld.

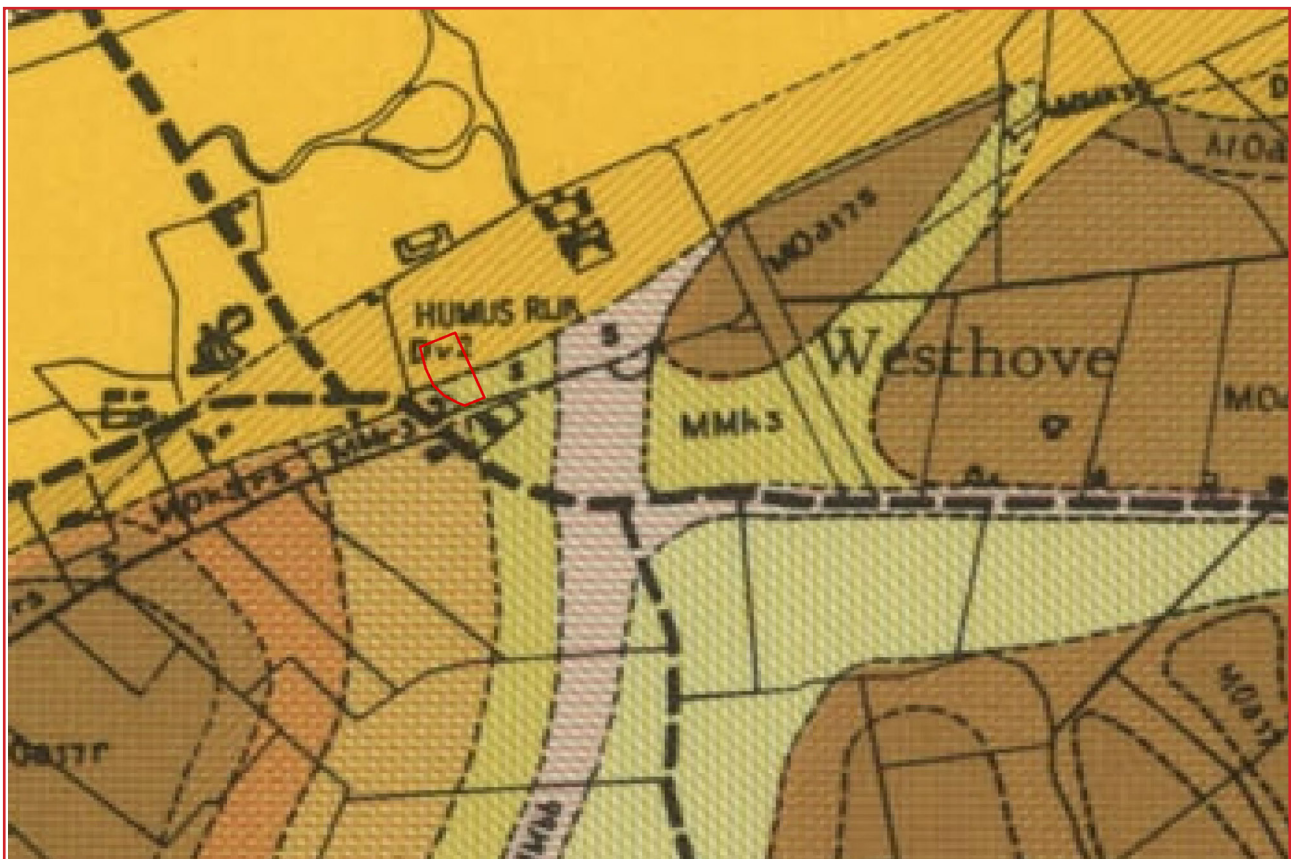

Fig. 4 Bodemkaart van Bennema & Van der Meer 1952; de gele tinten geven duingronden aan (Dv2); de groene en lichtbruine tinten kreekafzettingen (MMk3), de donkerbruine en donkerbruin-groene tinten kom- of poelafzettingen. Een grijze zone duidt een restgeul aan. Het plangebied is rood omkaderd weergegeven. Bron: Zeeuws Archief

2.2 Bekende archeologische en historische waarden

Archeologische Verwachtings- en waardenkaart Walcheren en ARCHIS 3

Deze kaart is opgesteld op basis van de gegevens uit de landelijke archeologische database (ARCHIS) en verschillende oude kaarten en de gedetailleerde bodemkaart van Bennema en Van der Meer (fig. 4). Het plangebied ligt in een zone die op de Walcherse verwachtingskaart is aangeduid als een zone met een hoge archeologische waarde (fig. 3). Het betreft het tuingedeelte van het voormalige kasteel Westhove. Het gebied is in ARCHIS 3 aangeduid als Rijksmonument maar niet als Archeologisch Rijksmonument. Dat geldt enkel voor het hoofdgebouw van het kasteel en de zone ten zuiden ervan (fig.2).

Het gemeentelijk archeologiebeleid luidt in dit geval: bij bodemingrepen dieper dan 40 cm onder maaiveld en groter dan 30 m² dient in de vroegste fase van de planontwikkeling archeologisch onderzoek in de vorm van een bureaustudie en indien nodig verkennend booronderzoek plaatsvinden. De geplande werken zullen deze voorwaarden echter niet overschrijden.

Uit de kaart met archeologische gegevens uit ARCHIS 3, de landelijke archeologische database, blijkt dat het onderzoeksterrein deel uitmaakt van het Rijksmonument nr. 507931 (in paars) (fig. 2). Het betreft de (vermoedelijk) in de 17e eeuw aangelegde tuinen rond het Middeleeuwse kasteel Westhove.

Kaart	Periode	Indicator	Opmerkingen
Visscher-Roman	1655/1680	ja	Kasteel Westhove - boomgaard
Hattinga	1750	ja	Kasteel Westhove - tuin
Minuutkaart	1832	ja	Kasteel Westhove - tuin
Bonnebladen	1925	ja	Kasteel Westhove - tuin

Historische kaarten & luchtfoto's

De kaart van Visscher-Roman uit 1655 is de oudst bekende kaart van het gebied (fig. 5). Op deze kaart is kasteel Westhove vanzelfsprekend al aangegeven. Een deel van de tuin lijkt al ingericht te zijn, maar de zone van het onderzoeksgebied is nog als boomgaard of bos ingetekend. Op de kaart van de gebroeders Hattinga uit 1750 is, met name richting kust ten noorden van het kasteel, de kasteeltuin al grotendeels aangelegd (fig. 6). Het huis en kerngebied zijn omgeven door de gracht die er vandaag nog steeds ligt. De zone van het onderzoeksgebied behoort weliswaar tot de kernzone maar is ingekleurd als weiland of boomgaard. Ook op de latere kaarten en luchtfoto's is dit gebied steeds boomgaard en/of weiland, geen aangelegde tuinzone (fig. 7 en 8).

Verstoringsen en andere gegevens over later gebruik van het terrein

Het lijkt er op basis van de historische informatie sterk op dat het onderzoeksgebied steeds in gebruik is geweest als boomgaard en/of weiland. Bij de aanleg van de landschapstuin rond Terra Maris begin 21e eeuw is op dit stuk een grote hoeveelheid grond en slib uit de gracht terecht gekomen (mondelinge mededeling beheerder Terra Maris). Nadien is deze zone verder als schapenweide en boomgaard in gebruik gebleven. Er hebben zich verder geen verstoringen voorgedaan.

Fig. 5 Het plangebied (groen omcirkeld) op de kaart van Visscher-Roman (1650). In deze zone wordt bebossing / boomgaard aangeduid. Bron: Zeeuws Archief

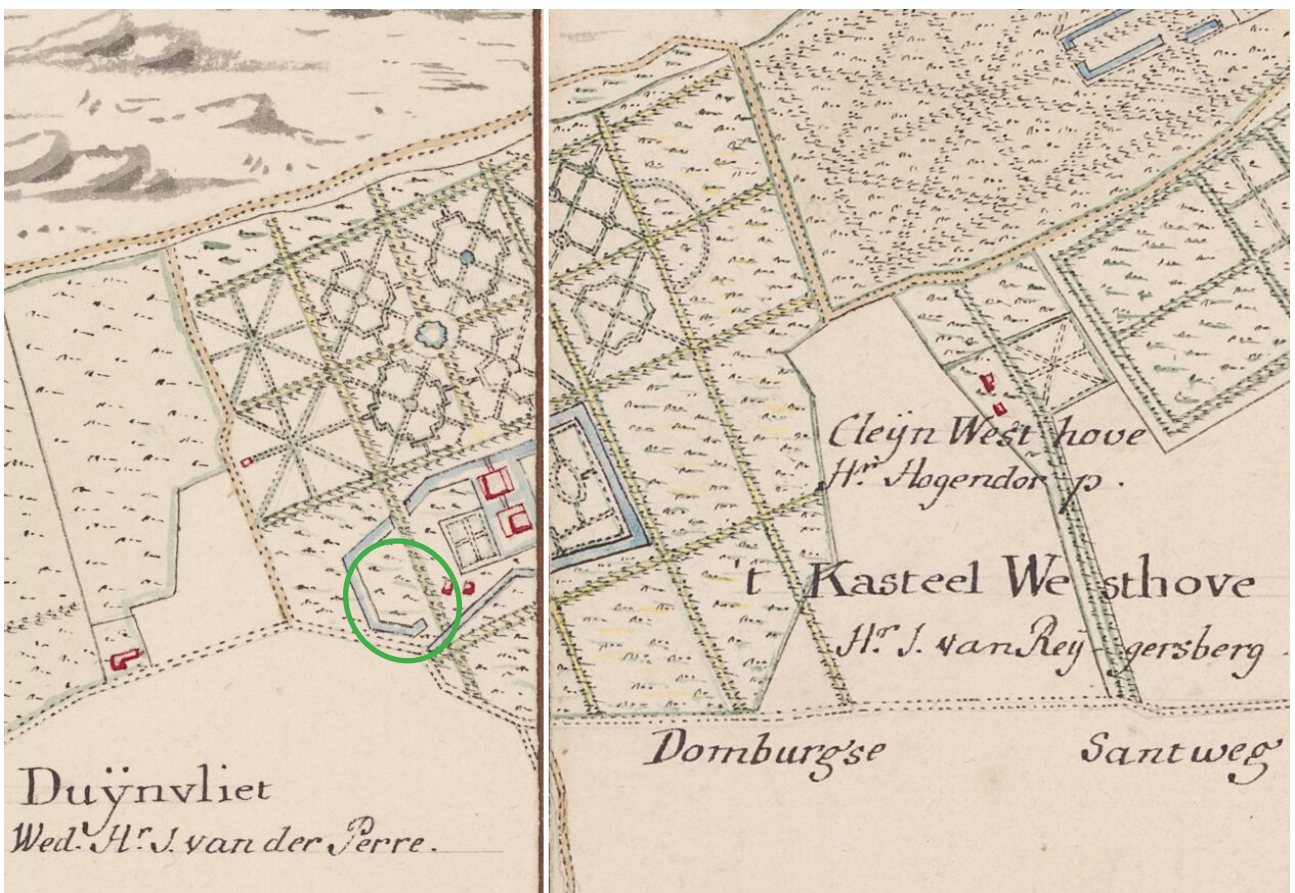

Fig. 6 Het plangebied (groen omcirkeld) valt op de kaart van Hattinga uit 1750 binnen de omgrachte zone rond het kasteel. In deze hoek staan geen tuinen ingetekend. Mogelijk was het weiland of boomgaard. Bron: Zeeuws Archief

Fig. 7 Het terrein van Westhove op een luchtfoto uit 1974. Het onderzoeksgebied (rood omcirkeld) is in gebruik als boomgaard.
Bron: CHS Zeeland

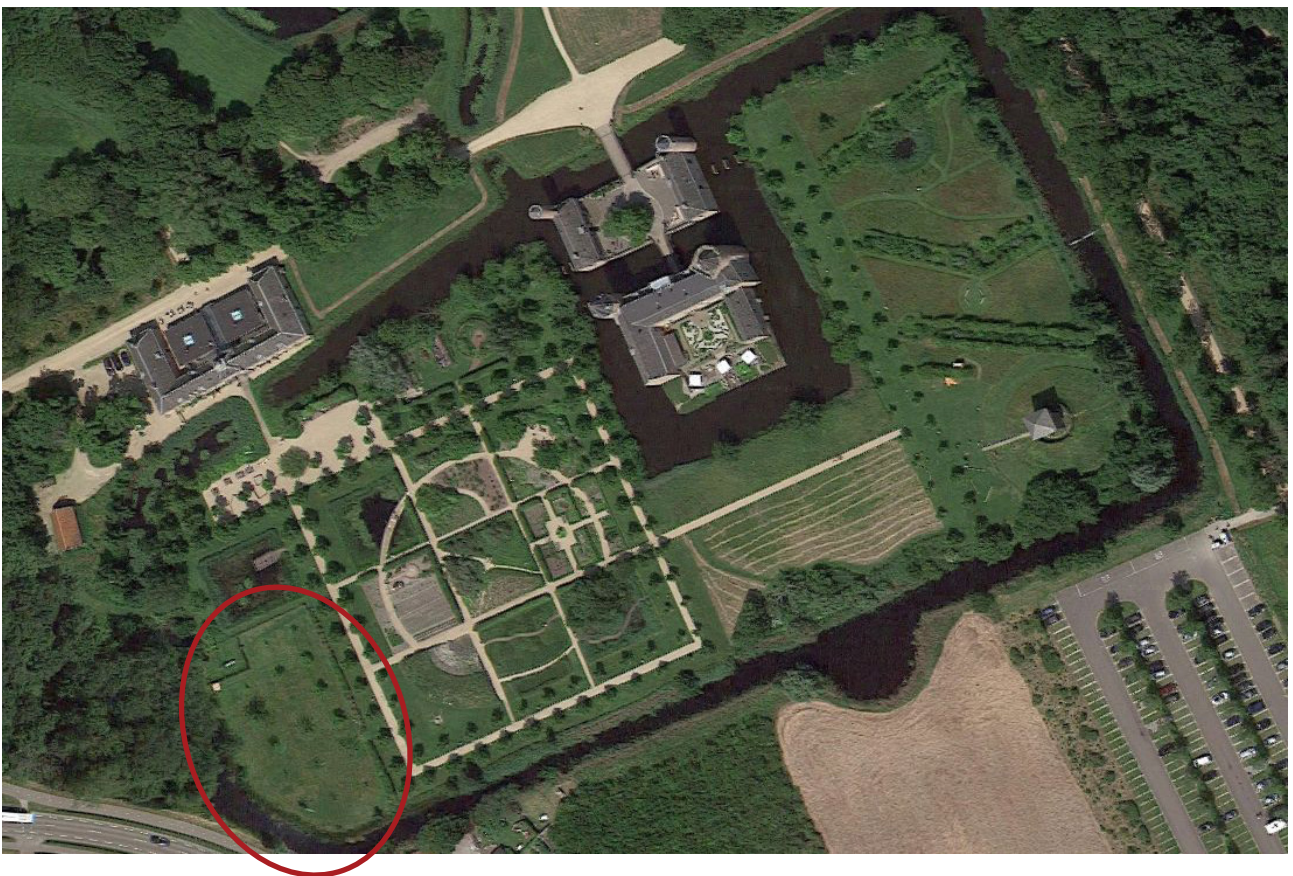

Fig. 8 Het plangebied (rood omcirkeld) op een luchtfoto uit 2015. Het terrein is in gebruik als schapenweide en boomgaard.
Bron: CHS Zeeland

3. Resultaten veldonderzoek

In totaal werden verspreid over het terrein 6 boringen gezet tot een diepte van 1,40-2,60 meter onder maaiveld (fig.9 & bijlage I).

In de bovenste 50-80 cm werd een donkerbruin licht humeus zandig pakket aangeboord zonder veel inclusies. Dit zouden de uit de gracht opgebaggerde pakketten kunnen zijn of de door de bodemkaarten aangegeven duinverstuivingen. Voor een grachtvulling zijn er opvallend weinig inclusies te zien in het pakket maar dat hoeft deze interpretatie niet uit te sluiten.

De dikte van het zandige opgehoogde pakket (vanaf maaiveld) is in figuur 9 aangeduid met gele cijfers. Daaronder bevinden zich grijze zandige kreekafzettingen waarop mogelijke resten van het kasteelterrein Westhove gevonden kunnen worden. Boring 6 werd doorgezet om een indicatie van het diepere bodemverloop te krijgen. Zoals verwacht op basis van het bureauonderzoek ligt het onderzoeksgebied op een brede, diepe opgevlude kreek. Tot de gezette diepte van 2,60m onder maaiveld liepen de kreekvullingen alleszins nog door. Onderliggend veen en eventuele resten uit de IJzertijd en de Romeinse Tijd lijkt dus in deze zone met zekerheid niet meer aanwezig.

Er werden zoals gezegd nauwelijks archeologische indicatoren aangetroffen in de boringen. Enkel in boring 3 werd op een grote concentratie baksteenpuin gestuit die met mogelijk bouwresten op het terrein in verband gebracht zou kunnen worden. Op historisch kaartmateriaal is in deze zone nooit een structuur aangegeven. Het gaat dus waarschijnlijk eerder om opgebaggerd puin uit de gracht.

Voor een gedetailleerde beschrijving per boring zijn de boorstaten in bijlage I opgenomen.

Fig. 9 Overzichtskaart met de gezette boringen. In het geel is de dikte van het recente ophogingspakket aangegeven. De te graven verdiepte zone is blauw aangeduid. De dieptste zone is blauw gearceerd. Bron: WAD

3. Conclusies en advies

3.1 Conclusies

In de boringen kon worden vastgesteld dat op nagenoeg het hele terrein een pakket van 50-80cm licht humeus zand ligt. Daaronder werden kreekafzettingen aangetroffen. In boring 3 werd een sterke baksteenconcentratie geconstateerd. Mogelijk is dit puin uit de gracht.

Voor de geplande werken zal er enkel ter hoogte van de waterpartij verdiept moeten worden. Hier is het opgehoogde pakket circa 60 cm dik. In de diepste zone wordt daarvoor 1,20m onder huidig maaiveld aangegeven. Naar de randen loopt het snel op naar het maaiveld. De daadwerkelijke verstoring onder 60cm zal dus vrij beperkt blijven, maximaal 30m². Volgens het Walcherse archeologiebeleid zijn graafwerkzaamheden onder de 30m² vrijgesteld van archeologisch onderzoek.

3.2 Advies

Omdat het hier een terrein van hoge archeologische waarde betreft, terrein rond kasteel Westhove, adviseert de WAD om de graafwerkzaamheden te laten gebeuren onder toezicht van een archeoloog. De WAD kan dit toezicht op zich nemen.

Update: op het moment van schrijven worden de plannen voor de Middeleeuwse natuurspeeltuin sterk aangepast. Het graven van een waterpartij zal daarbij zeer waarschijnlijk niet meer plaatsvinden.

Voor nadere informatie kan contact worden opgenomen met de Walcherse Archeologische Dienst (B. Meijlink 06-52552925 / B.Silkens 06-50850164).

Literatuur

Broeke, M. VAN DEN, 2001, *Jan Arends, buitenplaatsen op Walcheren*, Alphen aan de Rijn.

Bennema J. & K. van der Meer, 1952. *De Bodemkartering van Nederland. Deel 12, Walcheren*. Wageningen, Stichting voor Bodemkartering.

DE BOER G.H. & I.R.P.M. BRIELS. 2007. Reconstructie motte bij kasteel Westhove (Duinvlietweg 6) te Oostkapelle, gemeente Veere; Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek. RAAP-notitie 2086. Weesp.

Rummelen F.F.F.E. van, 1997. *Toelichting bij de Geologische kaart van Nederland: 1:50.000. Blad Walcheren*. Tweede druk, Haarlem, Rijks Geologische Dienst.

Topografische kaarten en plattegronden van de Hattinga's 1724-1755, Map 10, Kaarten van Walcheren, 1:12.000

BIJLAGE I - boorstaten

Zs1	Zand zwak siltig	XXX	onbekend
Zs2	Zand matig siltig	BV	bouwvoor
Zs3	Zand sterk siltig	kreek	kreekvulling
Kz1	Klei zwak zandig	moer	gemoerneerd
Kz2	Klei matig zandig	HOLV	Hollandveen
Kz3	Klei sterk zandig	HOLVAAR	Veraard Hollandveen
Ks1	Klei zwak siltig	BASV	Basisveen
Ks2	Klei matig siltig	WORM	Laagpakket van Wormer
Ks3	Klei sterk siltig	PLEI	Pleistoceen dekzand
V	Veen	REC	Recente verstoring
		WALC	Laagpakket van Walcheren
gr	grijs	gro	groen
br	bruin	or	oranje
bl	blauw	bst	baksteen
zw	zwart	hk	houtskool
ge	geel	Fe	ijzer
l	licht	g	geleidelijk
d	donker	s	scherp

Boring 1 X: 25571 Y: 399441 Z: 1,83m +NAP					
LITH	kleur	grens	ondergrens	horizont	opmerkingen
Zs1	dbr	s	80	OPHOOG	ophoogpakket uit gracht; slap
Zs1	gr	s	160	KREEK	kreek; slap (valt uit boor)
Boring 2 X: 25559 Y:399421 Z: 1,53m +NAP					
LITH	kleur	grens	ondergrens	horizont	opmerkingen
Zs2	dbr	s	50	OPHOOG	hk 3; bst 2; puin afbraak gebouw
Zs1	gr	s	140	KREEK	bst 2

Boring 3 X: 25572 Y:399421 Z: 1,74m +NAP					
LITH	kleur	grens	ondergrens	horizont	opmerkingen
Zs2	dgrbr	s	30	OPHOOG	bst +++; ook bst brokken
Zs1	gr	s	60	KREEK	

Boring 4		X: 25570 Y:399404 Z: 1,66m +NAP			
LITH	kleur	grens	ondergrens	horizont	opmerkingen
Zs2	dbr	s	50	OPHOOG	
Zs1	gr		140	KREEK	

Boring 5		X: 255785 Y:399409 Z: 1,73m +NAP			
LITH	kleur	grens	ondergrens	horizont	opmerkingen
Zs2	dbr	s	50	OPHOOG	
Zs1	gr		140	KREEK	

Boring 6		X: 25583 Y:399397 Z: 1,45m +NAP			
LITH	kleur	grens	ondergrens	horizont	opmerkingen
Zs2	dbr	s	55	OPHOOG	
Zs1	gegr	s	70	KREEK	
Ks2	gr		260	KREEK	kleiiger; wordt slapper naar onder; Veen weggeslagen

